

Universitatea Tehnică a Moldovei

**STATUTUL JURIDIC AL MONUMENTELOR
DE ISTORIE ȘI CULTURĂ DIN REPUBLICA
MOLDOVA**

Student: Stamatî Mihaela

**Coordonator: Ursu Viorica
Conf. univ.,
Doctor în drept**

Chișinău, 2021

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA
Universitatea Tehnică a Moldovei
Facultatea Construcții, Geodezie și Cadastru
Departamentul Inginerie, Drept și Evaluarea Imobilului
Programul de Studii - DREPT

Admis la susținere
Șef Departament:
Albu Svetlana, doctor habilitat, profesor universitar
„_____” _____ 2021

Statutul juridic al Monumentelor de Istorie și Cultură din Republica Moldova

Teză de master

Student: Stamatî Mihaela, gr.DIC-2005M

Coordonator: Ursu Viorica, dr., conf.univ.

Chișinău, 2021

ADNOTARE

Numele, prenumele: Stamatî Mihaela

Titlu: Statutul juridic al Monumentelor de Istorie și Cultură din Republica Moldova

Structura lucrării: introducere, 4 capitole, 11 subcapitole, concluzii și recomandări, bibliografie și anexe

Cuvinte cheie: patrimoniul cultural, patrimoniul arhitectural, monumente istorice, monumente culturale, monumente de for public

Problematika studiului constă în fundamentarea științifică a statutului juridic al monumentelor de istorie și cultură din Republica Moldova. Studiarea și determinarea rolului monumentelor de istorie și cultură și impactul pozitiv al acestora asupra societății este punctul de pornire în prezenta cercetare. Cunoașterea aprofundată a procesului de instituire a monumentelor, în viziunea autorului, presupune a fi un proces complex, care necesită o atenție deosebită și o analiză aprofundată.

Obiective: *abordarea teoretică și legislativă a statutului juridic al monumentelor istorice și culturale; analiza conceptului de patrimoniu arhitectural; identificarea tipologiilor de monumente istorice și culturale; determinarea regimului instituirii monumentelor istorice și culturale; stabilirea procedurii de inventariere a monumentelor istorice și culturale; evidențierea procedurii de clasare a monumentelor istorice și culturale; analiza răspunderii pentru încălcarea legislației privind protecția monumentelor; stabilirea concluziilor finale.*

Metode aplicate la realizarea cercetării: *metoda teoretică*, prin care s-a accentuat statutul juridic al monumentelor de istorie și cultură; *metoda analizei, deducției și investigației științifice*, prin care s-au conturat toate aspectele doctrinare și legislative ale statutului juridic al monumentelor de istorie și cultură; *metoda comparativă* prin care s-a analizat statutul juridic al monumentelor istorice și culturale, precum și alte aspecte legate de acestea în aspect comparativ cu alte state străine; *metoda descriptivă*, prin care s-a descris amănunțit procedura de instituire, inventariere și clasare a monumentelor istorice și culturale.

Rezultatul concret obținut: în urma efectuării analizei științifice privind statutul juridic al monumentelor istorice și culturale, a fost formulată o lucrare unică cu abordarea respectivă, unde s-au cercetat multilateral procedurile de instituire, inventariere și clasare a monumentelor istorice și culturale, chiar și în aspect comparativ cu alte state străine. Totodată, s-a conturat părerea autorului vis-a-vis de problemele actuale cu care se confruntă monumentele de istorie și cultură și soluționarea acestora în sectorul său vîitate.

ANNOTATION

Last name, first name: Stamati Mihaela

Title: Legal status of Monuments of History and Culture of the Republic of Moldova

Structure of the paper: introduction, 4 chapters, 11 subchapters, conclusions and recommendations, bibliography and annexes

Keywords: cultural heritage, architectural heritage, historical monuments, cultural monuments, public monuments

The issue of the study consists in the scientific substantiation of the legal status of the monuments of history and culture in the Republic of Moldova. Studying and determining the role of historical and cultural monuments and their positive impact on society is the starting point in this research. The in-depth knowledge of the process of establishing the monuments, in the author's view, presupposes to be a complex process, which requires a special attention and an in-depth analysis.

Objectives: *theoretical and legislative approach to the legal status of historical and cultural monuments; analysis of the concept of architectural heritage; identifying the typologies of historical and cultural monuments; determining the regime of establishing historical and cultural monuments; establishing the inventory procedure of historical and cultural monuments; highlighting the procedure for classifying historical and cultural monuments, analysis of liability for violation of legislation on the protection of monuments; drawing final conclusions.*

Methods applied to the research: the theoretical method, which emphasized the legal status of monuments of history and culture; the method of scientific analysis, deduction and investigation, which outlined all the doctrinal and legislative aspects of the legal status of historical and cultural monuments; the comparative method by which the legal status of historical and cultural monuments was analyzed, as well as other aspects related to them in terms of comparison with other foreign states; the descriptive method, which described in detail the procedure for establishing, inventorying and classifying historical and cultural monuments.

The concrete result obtained: following the scientific analysis on the legal status of historical and cultural monuments, a unique paper was formulated with that approach, which investigated multilaterally the procedures for establishing, inventorying and classifying historical and cultural monuments, even in appearance compared to other foreign states. At the same time, the author's opinion regarding the current problems faced by the monuments of history and culture and their solution in his sector of activity was outlined.

CUPRINS

LISTA CU ABREVIERI:	11
INTRODUCERE	12
1. ABORDĂRI DOCTRINARE ȘI REGLEMENTĂRI NORMATIVE PRIVIND MONUMENTELE ISTORICE ȘI CULTURALE DIN RM	14
1.1. Interpretări doctrinare cu relevanță asupra domeniului de cercetare	14
1.2. Cadrul legislativ, documente de referință în domeniul protecției monumentelor istorice și culturale	18
1.3. Concluzii la capitolul 1	24
2. LOCUL ȘI ROLUL MONUMENTELOR DE ISTORIE ȘI CULTURĂ, PARTE A PATRIMONIULUI ARHITECTURAL	26
2.1. Patrimoniul arhitectural: concept, tipuri și semnificație socio-juridică.....	26
2.2. Clasificarea monumentelor	31
2.3. Concluzii la capitolul 2	38
3. ÎNFIINȚAREA ȘI PROTEJAREA MONUMENTELOR DE ISTORIE ȘI CULTURĂ	39
3.1. Regimul instituirii monumentelor de istorie și cultură	39
3.2. Inventarierea și clasarea monumentelor istorice și culturale	44
3.3. Intervențiile asupra monumentelor istorice	49
3.4. Răspunderea pentru încălcarea legislației privind protecția monumentelor	57
3.5. Concluzii la capitolul 3	65
4. ASPECTE PRACTICE PRIVIND STATUTUL JURIDIC AL MONUMENTELOR DE FOR PUBLIC	67
CONCLUZII ȘI RECMANDĂRI	80
BIBLIOGRAFIE	82
ANEXE	86

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei constă în efectuarea unei analize concise asupra statutului juridic al monumentelor de istorie și cultură în Republica Moldova. Dinamica în care au loc schimbările într-o societate, impune statul și cetățenii să se confrunte cu un spectru larg de probleme de devalorificare a monumentelor istorice și culturale, chiar și a întregului patrimoniu arhitectural. Aceste bunuri culturale sunt considerate adevărate file din moștenirea culturală a înregii omeniri, iar studiul, conservarea, restaurarea și protecția acestora a devenit o normă prezentă la ordinea zilei. Salvarea monumentelor de istorie și cultura al RM, ne permite să incubăm cele mai reprezentative valori al trecutului nostru, care într-un final, ne unește ca identitate națională și ne reprezintă ca popor. Prin urmare, statutul juridic și metodele de protecție a monumentelor istorice și culturale sunt supuse analizei în prezenta lucrare ca un fenomen juridic și social multiaspectual, al cărui studiere este importantă din toate punctele de vedere: și teoretic; și științific; și practic.

Noutatea științifică. În lucrare dată, s-a analizat minuțios statutul juridic al monumentelor istorice și culturale, reflectând importanța acestora pentru societate și pentru menținerea istoriei trecutului nostru. Totodată, s-a pus accent pe diferitele procedee de salvarea a monumentelor de istorie și cultură și contribuția directă a statului pentru a salva întreaga ramură a obiectelor culturale.

Scopul lucrării rezidă în studierea și cercetarea complexă a statutului monumentelor de istorie și cultură în Republica Moldova, stabilirea problemelor cu care se confruntă obiectele culturale în etapa actuală și determinarea unei soluționări certe.

Obiectivele generale. Pentru atingerea scopului propus la cercetarea subiectului în cauză, au fost trasate următoarele obiective:

- *abordarea teoretică și legislativă a statutului juridic al monumentelor istorice și culturale;*
- *analiza conceptului de patrimoniu arhitectural;*
- *identificarea tipologiilor de monumente istorice și culturale;*
- *determinarea regimului instituirii monumentelor istorice și culturale;*
- *stabilirea procedurii de inventariere a monumentelor istorice și culturale;*
- *evidențierea procedurii de clasare a monumentelor istorice și culturale;*
- *analiza răspunderii pentru încălcarea legislației privind protecția monumentelor;*
- *stabilirea concluziilor finale.*

Metodologia de cercetare. La analiza temei abordate: Statutul juridic al monumentelor istorice și culturale s-a purces la *metoda teoretică*, prin care s-a accentuat statutul juridic al monumentelor de istorie și cultură; *metoda analizei, deducției și investigației științifice*, prin care

s-au conturat toate aspectele doctrinare și legislative ale statutului juridic al monumentelor de istorie și cultură; *metoda comparativă* prin care s-a analizat statutul juridic al monumentelor istorice și culturale, precum și alte aspecte legate de acestea în aspect comparativ cu alte state străine; *metoda descriptivă*, prin care s-a descris amănunțit procedura de instituire, inventariere și clasare a monumentelor istorice și culturale.

Rezultatele obținute. În urma efectuării studierii și cercetării științifice privind statutul juridic al monumentelor istorice și culturale, a fost formulată o lucrare unică cu abordarea respectivă, unde s-au analizat toate aspectele procedurilor de instituire, inventariere și clasare a monumentelor istorice și culturale. Totodată, s-a conturat părerea autorului vis-a-vis de problemele actuale cu care se confruntă monumentele de istorie și cultură și soluționarea acestora în sectorul său de activitate.

Structura lucrării. Prezenta lucrare este efectuată în conformitate cu scopul și obiectivele propuse, fiind alcătuită din adnotare în 2 limbi, lista abrevierilor, introducere, 4 capitole care conțin 11 subcapitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie și anexe.

Capitolul I. *Abordări doctrinare și reglementări normative privind monumentele istorice și culturale din Republica Moldova.* În acest compartiment al lucrării sunt supuse analizei opiniile diferitor doctrinari autohtoni și străini în domeniul monumentelor de istorie și cultură. Totodată sunt analizate și aspectele normative ce vizează acest subiect în legislația națională, dar și în cea internațională.

Capitolul II. *Locul și rolul monumentelor de istorie și cultură, parte a patrimoniului arhitectural.* În acest capitol, autorul se axează pe evidențierea conceptelor de monument istoric și cultural ca parte componentă din patrimoniul arhitectural al statului. Totodată efectuându-se o clasificare a monumentelor prin prisma legislației în vigoare și a doctrinei de specialitate.

Capitolul III. *Înființarea și protejarea monumentelor de istorie și cultură.* Capitolul dat vizează aspecte ce țin de la înființarea unui monument istoric sau cultural până la asigurarea unei protecții decente ale acestuia. Deși, ne aflăm într-o perioadă în care măsurile de salvagardarea a monumentelor cresc, totuși deteriorarea acestora nu rămâne în urmă. De aceea, prezentul compartiment evidențiază problemele cu care se confruntă monumentele de istorie și cultură în perioada actuală, și toate procesele ce revin ca soluții pentru aceste probleme.

Capitolul IV. *Aspecte practice privind statutul juridic al monumentelor istorice și culturale.* Capitolul în cauză include studiul de caz, litigiu soluționat în instanța de judecată privind restaurarea unui monument cultural, astfel fiind prezentate cereri de chemare în judecată; hotărâri ale instanțelor de judecată precum și cereri de apel ș.a.

CONCLUZII ȘI RECMANDĂRI

Lucrarea “Statutul juridic al monumentelor istorice și culturale” abordă un subiect actual și important pentru societate contemporană, având un rol considerabil în arhivarea adevăratelor valori ale trecutului. În contextual respectiv, formulam următoarele concluzii:

1. Subiectul monumentelor istorice și culturale nu are o abordare largă și complexă în cadrul actelor normative în legislația autohtonă a Republicii Moldova. De aceea cele mai multe lacune le întâlnim la nivel legislativ. În doctrina de specialitate, la fel acest subiect este tratat mai mult ca component al patrimoniului arhitectural.
2. Patrimoniul arhitectural al statului este analizată ca acea legătura indispensabilă dintre trecut și prezent. Toate valorile excepționale sunt transmise prin intermediul monumentelor istorice și culturale care ne identifică ca națiune, ca popor. Mai mult ca atât, acestea contribuie la transmiterea emoțiilor și adevăratelor valori generațiilor următoare. Perceperea acestor fapte reale, se consideră a fi un pas de o importanță majoră în domeniul asigurării unui nivel corespunzător și adecvat de ocrotire pentru cel mai de preț lucru din istorie – patrimonial arhitectural împreună cu toate componentele sale.
3. Problematika patrimoniului arhitectural din perspectiva cercetării conceptelor, tipurilor și semnificațiilor socio-juridice a monumentelor istorice și culturale presupune punerea în valoare a elementelor tangibile ale acestora, inclusiv plasamentul monumentelor pe categorii, în dependență de anumite principii de clasificare. Deși, nu există a abordare vastă a existenței tipologiilor de monumente în Republica Moldova, totuși ele merită o atenție sporită din partea statului, dar și din partea societății.
4. Monumentele istorice și culturale, prin diferitele forme pe care le întruchipează, cuprinde absolut toate elemente rezultate din interacțiunea sa cu timpul. O multitudine de instituții și organisme de stat, au elaborat acte normative, având drept scop conceptualizarea acestei noțiuni, precum și stabilirea principiilor și reglementărilor riguroase privind instituirea acestora.
5. Inventarierea monumentelor istorice și culturale evidențiază eficacitatea și aprofundarea în selecția clasării monumentelor, care mai apoi va servi ca conținutul unui registru unic. Considerăm că ducerea unei evidențe corecte a obiectelor istorico-culturale ale statului va contribui considerabil la eficientizarea și sporirea calității măsurilor de protecție îndreptate spre valorificarea monumentelor de istorie și cultură.
6. Totuși, statuăm importanța majoră a monumentelor de istorie și cultură nu doar pentru stat, ci și pentru întreaga omenire. Republica Moldova, posedând o mulțime de bogății culturale, necesită o contribuție sporită în protejarea, conservarea și restaurarea acestora. Toate intervențiile efectuate asupra monumentelor, sunt cele mai importante sarcini sociale, ce

denotă postrarea trecutului în prezent, pentru cei din viitor. La acest capitol, RM întâlnește dificultăți, fiindcă strategiile naționale de protejare a monumentelor au un caracter fragmentar, și totalitatea acțiunilor de implementare programelor naționale sunt inconsecvente și incomplete, în final soldate cu eșec. Prezența unui buget limitat, generează indiferența autorităților competente, dar și lipsa motivației în sfera ocrotirii patrimoniului arhitectural.

7. Răspunderea pentru încălcarea legislației privind protecția monumentelor este clară, concisă și inteligibilă, din care reiese o multitudine de sancțiuni ce vor fi aplicate în caz de derogare de la normele legale interpretate de legiuitor.

În urma cercetărilor și analizelor efectuate, venim cu următoarele propuneri de *lege ferenda*:

1. *Adoptarea Legii privind protejarea monumentelor istorice* – cadrul normativ al RM, are nevoie de o astfel de lege specială în care să fie redate expres toate particularitățile ce vizează aceste categorii de monumente. Statul, ar trebui să adopte legea în cauză, în scopul asigurării condițiilor optime pentru promovarea monumentelor istorice în calitatea lor de moștenire culturală și mărturie identitară a țării, integrării monumentelor istorice în politicile culturale, educaționale, de dezvoltare urbanistică. Totodată, aceasta trebuie să cuprindă activitățile în domeniul păstrării, utilizării, popularizării și protecției de stat a bunurilor de patrimoniu cultural construit; să faciliteze crearea unor condiții și instrumente eficiente și adecvate de protejare a acestora, spre realizarea dreptului cetățenilor de a avea asigurat accesul la valorile culturale și spre realizarea obligației constituționale a fiecărui cetățean de a conserva și ocroti monumentele istorice și culturale. Susținem ideea de a transpune în legislația autohtonă Legea privind protejarea monumentelor istorice din cadrul legislației României.
2. *Adoptarea unei Hotărâri de Guvern prin care se aprobă o Strategie națională de protecție a monumentelor de istorie și cultură pentru anul 2022*. Aceasta va furniza principalele sectoare de acțiune în constrângerea eforturilor în domeniul protecției și valorificării monumentelor de istorie și cultură. Așadar, prezenta strategie națională va constitui un instrument de conducere a administrației publice locale, în vederea concretizării politicilor publice locale privind bunurile culturale ale statului, conducând la sporirea potențialului de valorificare ale acestora.
3. De completat art. 2 din Legea privind ocrotirea monumentelor cu un alt aliniat care să prevadă: *tipologii de monumente*:
 - *Monumente de istorie și cultură*;

- *Monumente arhitecturale;*
- *Monumente arheologice;*
- *Monumente de for public;*

BIBLIOGRAFIE

Acte normative internaționale și naționale

1. Convenția UNESCO privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural din 23.11.1972. În vigoare pentru Republica Moldova din 23.12.2002.
2. Convenția asupra măsurilor ce urmează a fi luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate a bunurilor culturale. Paris, 1970. Ratificată de Republica Moldova în 2007.
3. Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, Haga 1954.
4. Protocolul I la Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, Haga 1954. În vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000.
5. Protocolul II la Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, Haga, 1999. În vigoare pentru Republica Moldova din 18.07.2006.
6. Carta internațională a conservării și restaurării monumentelor istorice, Veneția 1964.
7. Carta ICOMOS pentru protecția și gestiunea patrimoniului arheologic, 1990.
8. Recomandare UNESCO privind principiile internaționale aplicabile săpăturilor arheologice, 1956. În: Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice nr.1-2, 1998.
9. Recomandare UNESCO privind salvagardarea ansamblurilor istorice sau tradiționale și rolul acestora în viața contemporană, 1976.
10. Constituția nr.1 din 29.07.1994, publicat: 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78.
11. Cod Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002, publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74.
12. Codul Contravențional al RM nr.218 din 24.10.2008, publicat: 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84.
13. Lege nr. 218 din 17.09.2010 privind protejarea patrimoniului arheologic, publicat: 03-12-2010 în Monitorul Oficial Nr. 235-240.
14. Legea nr. 1530 din 22.06.1993 privind ocrotirea monumentelor, publicat: 30-01-1994 în Monitorul Oficial Nr. 1.
15. Legea nr. 192 din 30.09.2011 privind monumentele de for public, publicat: 18-11-2011 în Monitorul Oficial Nr. 197-202.
16. Legea nr. 218 din 17.09.2010 privind protejarea patrimoniului arheologic, publicat: 03.12.2010 în Monitorul Oficial Nr. 235-240.
17. Legea nr. 28 din 05.04.2018, privind delimitarea proprietății publice, publicat: 04-05-2018 în Monitorul Oficial Nr. 142-148.
18. Legea nr. 280 din 27.12.2011 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, publicat : 27-04-2011 în Monitorul Oficial Nr. 82-84.
19. Legea nr. 422 din 18.07.2001 privind protejarea monumentelor istorice, publicat: 20.11.2006 în Monitorul Oficial al României Nr.938.
20. Legea nr.192 din 30.09.2011 privind monumentele de for public, publicat: 18-11-2011 în Monitorul Oficial Nr. 197-202.
21. Legea nr.413 din 27.05.1999 culturii, publicat : 05-08-1999 în Monitorul Oficial Nr. 83-86.
22. Hotărâre de Guvern nr. 230 din 12.04.2012 privind crearea Agenției Naționale Arhiologice, publicat: 20-04-2012 în Monitorul Oficial Nr. 76-80.

23. Hotărâre de Guvern nr.1009 din 05.10.2000 despre aprobarea Regulamentului privind zonele protejate naturale și construite, publicat: 12-10-2000 în Monitorul Oficial Nr. 127-129.
24. Ordin nr. 2260 al Ministerului Culturii și Cultelor din România din 18.04.2008, privind aprobarea normelor metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice.
25. Ordin nr. 99 din 09.04.2010 cu privire la aprobarea Regulamentului Consiliului Național al Monumentelor de For Public, publicat: 16-07-2010 în Monitorul Oficial Nr. 121-123.
26. Ordin nr.232 din 02.08.2010 cu privire la aprobarea Regulamentului Agenției de Inspectare și Restaurare a Monumentelor, publicat: 03.09.2010 în Monitorul Oficial Nr. 155-158.
27. Ordinul Ministerului Culturii al Republicii Moldova nr. 380 din 27.12.2016 cu privire la aprobarea Regulamentului privind Registrul național și Registrele locale ale monumentelor de for public.
28. Постановление Кабинета Министров Украины от 26 сентября 2002 г. N 1447 об утверждении Методики денежной оценки памятников.

Monografii:

29. ADAM I. *Dreptul Civil. Teoria generală a drepturilor reale*. București: C.H. Beck, 2013. 768 p.
30. ALBU S. *Problematika Patrimoniului Arhitectural În Republica Moldova*. În: Patrimoniul Arhitectural: aspect legale, tehnice și economice. Chișinău, 2020.
31. ALOIS RIEGL. *The Modern Cult of Monuments: Its Character and Origin*, 1999, 180 p.
32. ANDI MIHALACHE, Contribuții la istoria ideii de patrimoniu: surse, evoluții, interpretări. Iași, 2014. 203 p.
33. BRANDI CESARE. *Teoria Restaurării*. Editura Meridiane, București, 1996, 200 p.
34. BRÎNZĂ S.; STATI V. *Rotecția penală a patrimoniului cultural din perspectiva amendamentelor operate prin legea nr.75/2016*. În materialele: Studia Universitatis Moldaviae. Chișinău, 2016, p.12-25
35. BRÎNZĂ S.; ULIANOVSKI X.; STATI V.; GROSU V.; ȚURCANU I. *Drept penal. Partea specială*. Vol. II, Chișinău, 2005, 805 p.
36. BULAT I. *Criteriile de considerare a bunului imobil în calitate de obiect cu valoare istorică și arhitecturală*. În Seminarul Științific Național: problematica patrimoniului arhitectural în Republica Moldova. Evaluarea imobilului conform standardelor internaționale de evaluare. Chișinău, 2020, 184 p.
37. CHIRA C. *Intervenții asupra monumentelor istorice în stare de ruină*. Lucrare de disertație. București, 2012, 57 p.
38. CHIRIAC N.; URUSU V.; BOSTAN I. *Legal Liability For Violation Of Legislation Regarding The Protection Of Immovable Cultural Heritage In Republic Of Moldova*. International Journal of Management and Applied Science, Volume 9 Issue 12, December 2020, 25-34p.
39. CHIRIAC N.; URUSU V.; BOSTAN I. *Răspunderea pentru încălcarea legislației privind protecția patrimoniului cultural imobil al Federației Ruse*. În Lucrările Seminarului Științific Național: Problematika Patrimoniului Arhitectural În Republica Moldova. Evaluarea Imobilului Conform Standardelor Internaționale De Evaluare. Chișinău, 2020, 76-88 p.
40. CHRISANTA DANIELA N. *Protecția penală a patrimoniului cultural național*. București, 2009, 61 p.
41. COSOVAN VERONICA. *Conceptul de patrimoniu cultural și diversele sale accepțiuni*. În materialele Conferinței “Istorie și Cultură”. Chișinu, 2018, 738-741 p.

42. DARIO GAMBONI. *The Destruction of Art: Iconoclasm and Vandalism since the French Revolution*. Reaktion Books, London, 2007
43. DAVID KARMON. *The Ruin of the Eternal City: Antiquity and Preservation in Renaissance Rome*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
44. DOBRINOIU V. *Protecția penală a patrimoniului cultural național*. București, 2009.
45. DRÎMBĂREAN M. *Repere istorice ale cercetării patrimoniului cultural la Alba Iulia*. Propuneri de protejare și valorificare a monumentelor istorice și a siturilor arheologice. Alba Iulia, 2017, 386 p.
46. DUȚU A. *Patrimoniul în dreptul civil și în dreptul mediului*. București: Universul Juridic, 2013.
47. ING. IULIANA BOIU - *Contribuții specifice la activitățile de renovare urbană din Republica Moldova*. Chișinău, 2020, 56p.
48. IONESCU GRIGORE. *Monumente istorice studii și lucrări de restaurare*. Editura tehnică, Sibiu, 1967.
49. JITARI L. *Tipuri de valori ale patrimoniului cultural din Republica Moldova*. În *Lucrările Seminarului Științific Național, UTM*. Chișinău, 2020, 106-119 p.
50. JOHN PEFFER. *Censorship and Iconoclasm: Unsettling Monuments*. Res: Anthropology and Aesthetics, No. 48, Autumn 2005, 45-60 p.
51. KAZMER K. *Utilitatea monumentelor istorice*. Cluj-Napoca, 2019.
52. LEU C. *Tehnici de conservare a patrimoniului cultural*. În: Sesiune națională cu participare internațională de comunicări științifice studențești, ediția a XXIV, USM, Chișinău, 2020, 206-208 p.
53. MARIAN M. *Principii de conservare și restaurare a patrimoniului arhitectural*. În *Seminarul Științific Național: problematica patrimoniului arhitectural în Republica Moldova*. Evaluarea imobilului conform standardelor internaționale de evaluare. Chișinău, 2020, 184 p.
54. MURINEANU M. *Arhitectur industrială*. București, 2020.
55. MUSTEAȚĂ S. *Patrimoniul cultural al Republicii Moldova*. Probleme de legislație și management, în *Patrimoniul cultural al Republicii Moldova: de la realitate la necesitate*. Chișinău, 2011, p. 16-36.
56. NEMȚEANU R. *Metodologia evidenței monumentelor istorice*. București, 2018, 185 p.
57. NESTEROV T. *Situl Orheiul Vechi. Monumente de arhitectură*. Chișinău, 2003. 236 p.
58. NICA A.M. *Valorificarea turistică a patrimoniului cultural – modalitate de creștere a competitivității în contextul dezvoltării economice regionale*. București: Editura ASE, 2015.
59. OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU I. *Un Viitor pentru Trecut: ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*. București, 2002. 70 p.
60. POALELUNGI MIHAI; DOLEA IGOR; VÎZDOAGĂ TATIANA. *Manualul Judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, 1192 p.
61. Principles of Project Management, Digest Volume 4, no.7, 1999.
62. RATOIU LUCIAN-CRISTIAN. *Teza de doctor: Mutații ale conceptului de monument istoric. Evoluția și adaptarea conservării-restaurării în Europa și în spațiul cultural românesc*. București, 2020, p. 428.
63. RUXANDRA SILVELIA DEMETRESCU. *Teza de doctor: Mutații ale conceptului de monument istoric. Evoluția și adaptarea conservării-restaurării în Europa și în spațiul cultural românesc*. București, 2020, 85 p.
64. SÎLI A. *Registrul monumentelor de arhitectură al Municipiului Chișinău și practica internațională în elaborarea registrelor monumentelor de arhitectură*. În *materialele Conferinței tehnico-științifică a studenților, masteranzilor și doctoranzilor*, Chișinău, 2019, 12-15 p.

65. SÎLI A.; BUIMISTRU T. *Cadru legislativ privind protecția monumentelor de arhitectură în Republica Moldova și în alte state*. În materialele conferinței științifice a masteranzilor și doctoranților UTM, Chișinu, 2017, 400-403 p.
66. ȘTEFĂNIȚĂ I.; BALAN E.; CHERDIVARĂ A.; OBOROCEANU V.; ROȘCA N. *Patrimoniul cultural al RM de la realitate la necitate*. Chișinău, 2011, 130 p.
67. URȘU V.; CHIRIAC N.; BOSTAN I. *Analiza conceptului de patrimoniu sub aspectul juridic*. În materialele „Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice”. Chișinău, 2020, 12-105 p.
68. URȘU V.; CHIRIAC N.; BOSTAN I. *Analysis of international regulations regarding the heritage and historical value*. Journal of Social Sciences Vol. III, no. 4 (2020), 123-152 p.
69. URȘU V.; CHIRIAC N.; BOSTAN I. *Analysis of the concept of heritage in legal terms*. International Journal of Management and Applied Science, Volume-7, Issue-6, Jun-2021, 37-43 p.
70. VASCAN G.; MARIAN M. *Tehnologii de conservare și restaurare a patrimoniului cultural*. În *Seminarul Științific Național: problematica patrimoniului arhitectural în Republica Moldova. Evaluarea imobilului conform standardelor internaționale de evaluare*. Chișinău, 2020, 184 pag., pag.172p.
71. WIDEMAN R.M. *Fundamental Principles of Project Management*. Digest Volume 4, no.7, 1999.
72. КЛЕБАНОВ Л.Р. *Преступления против культурных ценностей: понятие, признаки, система*. Пробелы в российском законодательстве. №.3, Москва 2011, с. 194-197.
73. КЛЕБАНОВ Л.Р. *Уголовно-правовая охрана культурных ценностей: дис. докт. юрид. наук: 12.00.08*. Москва, 2012, 503с.
74. МАРТЫНЕНКО И.Э. *Международная и национальные правовые системы охраны историко-культурного наследия государств-участников СНГ*. Москва, 2012.
75. Материалы по сохранению древних памятников, собранные Московским археологическим обществом. Москва, 1911.
76. РОЗОВА С.С. *Философское осмысление философских проблем*. Вопр. Философииб 1980.
77. САБИТОВ Т.Р. *Охрана культурных ценностей: уголовно-правовые и криминологические аспекты: автореф. дис. канд. наук*. Омск, 2002.
78. Собрание узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского правительства (СУ РСФСР), №.66, 1924, 800 с.

Surse web:

79. Criteria for protection guidelines <https://www.englishheritage.org.uk/about-us/our-values/>
[Cultură - Wikipedia](#), vizitat la data de 26.07.2021
80. Current trends in archaeological preservation: national and international perspectives. [http://archaeoheritage.ro/downloads/ArchaeoHeritage.ro%20-%20International%20Archaeological%20Legislation%20\(Romanian\).pdf](http://archaeoheritage.ro/downloads/ArchaeoHeritage.ro%20-%20International%20Archaeological%20Legislation%20(Romanian).pdf) (vizitat la 03.11.2021), 113 pag.
81. Dicționar explicativ, <https://dexonline.ro/>, vizitat la data de 26.09.2021
82. Guidelines for the assessment of places for the national heritage list, Australian Heritage Council, <http://www.environment.gov.au/system/files/resources/8b50f335-42e8-4599-b5e0-ac643f75475f/files/nhl-guidelines.pdf>
83. Noțiunea de monument, [monument - definiție și paradigmă | dexonline](#), vizitat la data de 26.07.2021

84. Studiu pentru patrimoniul arheologic, [Monumentele de arhitectură \(moldovenii.md\)](http://moldovenii.md), vizitat la data de 28.07.2021